

Til
Barne- og likestillingsdepartementet
postmottak@bld.dep.no

Deres ref.: 16/2961

Oslo 30. januar 2017

Høring – NOU 2016:16 Ny barnevernslov

Norsk Presseforbund (NP) er fellesorganet for norske medier i etiske og redaksjonelt faglige spørsmål. Norsk Redaktørforening (NR) er en landsomfattende sammenslutning av redaktører i alle typer medier. Norsk Journalistlag (NJ) er organisasjonen for redaksjonelle medarbeidere, herunder ledere og frilansere som har journalistikk som yrke.

Vi takker for invitasjon til å gi synspunkter på NOU 2016:16 «Ny barnevernslov», datert 7. november 2016.

1. Generelt

Barnevern, det å sikre barn god omsorg og trygg oppvekst, er av de aller viktigste oppgavene i et samfunn – men samtidig trolig noe av det vanskeligste å regulere i lover og regler. Våre organisasjoner avgir ikke høringsuttalelse for å gi synspunkter på mål, virkemidler og organisering av barnevernet i Norge. Dette overlater vi til de enkelte medier og enkeltmedlemmer å gi omtale av og meninger om.

Vi er imidlertid opptatt av at utredningen om ny barnevernslov synes å ha oversett nesten fullstendig at barn skal vokse opp i et mediesamfunn. I noen få avsnitt har utredningen rett nok nevnt barns bruk av *sosiale medier*, og det er foreslått regler om bruk av dem i visse sammenhenger. Men skal utvalget ellers oppfattes slik at

barns problemer i familie og samfunn, og i vårt barnevern, fortsatt bør være sterkt tabu- og taushetsbelagt?

Utvalget burde ikke være uinformert om hvilken betydning samfunnets kunnskap og engasjement har for det tema som utredningen skulle behandle. Fra ulike hold er det opp gjennom årene ofte blitt pekt på risikoen ved at omfattende taushetsregler hindrer samfunnets muligheter til å bli oppmerksom på hva problemene er, noe som blokkerer for debatt om gode løsninger. Sosiologen Else Øyen, kriminologen Nils Christie, juristen og journalisten Gerd Benneche og journalisten Arne Skouen var sterkt opptatt av dette fra 1960-tallet og utover.

Medienes betydning for kritisk søkelys og avsløringer, særlig overfor barnehjem og spesialskoler, er godt dokumentert i Befring-utvalgets utredning (NOU 2004:13). Utvalget skriver på side 12 at pressen har «i mange tilfeller hatt en funksjon som barnas talerør», og har «bidratt til å avdekke og opplyse om kritikkverdige forhold som mange av institusjonsbarna levde under». «Pressen hadde en vesentlig rolle i den avinstitusjonaliseringen som etter hvert fant sted», oppsummerte utvalget.

Det skal innrømmes at det er perioder i etterkrigstiden da mediene ikke har hatt grunner til bare å skryte av sin innsats for vanskeligstilte barn. Det forekom mange reportasjer med foreldre som fikk skyve sine navngitte og avfotograferte barn foran seg, i deres kritikk mot barnevernet. Disse reportasjer var dessverre ofte preget av det som ble kalt «sosialpornografi».

I hovedsak er det fortid, ettersom mediene i dag er sterkere opptatt av å beskytte barn enn før, i tråd med dagens Vær Varsom-plakatens punkt 4.8. Der pålegges mediene å tenke gjennom mulige konsekvenser for nærgående og identifiserende omtale av barn. Denne positive utviklingen har da også ført til at mediene, eksempelvis i domstolene, regelmessig gis adgang til å følge rettssaker med sterkt sensitivt innhold bak lukkede dører, eventuelt med restriksjoner på referatadgangen eller taushetsplikt for personlige opplysninger.

Medienes muligheter til å undersøke hva barn blir utsatt for av kritikkverdige handlinger, er selvsagt begrenset. Mulighetene til å bringe opplysningene videre til allmennheten likeså. I dag ser vi at mye av informasjonen om konkrete overgrep mot barn kommer i form av referater fra straffesaker mot foreldre, menneskesmuglere, lærere og andre som er stilt for domstolene. I disse sakene kommer kunnskapen langt på etterskudd, selv om det selvsagt er lærdom å trekke ut av disse sakene også.

Noen få ganger kommer mediene tidligere inn i hendelsesutvikling, slik vi opplevde eksempelvis med «Glassjenta-saken» i Stavanger Aftenblad, som ble publisert på nyåret 2016. I slike saker er journalistene avhengig av å få samtykke fra berørte parter, men der møter man samtidig uventede hindre fra myndigheter som nekter å akseptere samtykke-erklæringer.

I andre saker kan mediene komme tidligere inn, for eksempel ved å få anonymiserte eller statistiske opplysninger om behandling av saker med enkeltpersoner i forvaltning og institusjoner. Men også her møtes mediene av en rekke formelle og praktiske vansker. At det er grunn til å se nærmere på eksempelvis oppfølging av bekymringsmeldinger rundt i kommunene, fremkom etter vårt syn ganske tydelig i debatten som fulgte etter artikkelen i Aftenposten 11. juni 2016, med overskriften «Over hundre fagfolk bekymret for barnevernet».

2. Ny barnevernslov

I utvalgets utkast til ny lov er det særlig to paragrafer vi vil feste oppmerksomheten ved, og som omhandler allmennhetens og medienes anledning til å få innblikk i barnevernssaker. Disse bestemmelsene er det minimale drøftelser av i utredningen, og det er i seg selv illustrerende for utvalgets svake bevissthet omkring betydningen av mer informasjon til allmennheten og politikere i barnevernssaker.

For det første gjelder det bestemmelsen om taushetsplikt, § 80, som for en stor del er en videreføring av ordlyd og innhold i § 6-7 om taushetsplikt. Vi er opptatt av nåværende femte ledd, som i lovutkastet er *sjet*te ledd i paragrafen, og som lyder slik:

«Dersom et barns interesser tilsier det, kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger skal være undergitt taushetsplikt, selv om foreldrene har samtykket i at de gjøres kjent.»

Bestemmelsen kom inn i loven ved behandling av taushetsplikter i særlovgivningen, ved lov av 15. mai 1986 nr 21. I Ot.prp.nr. 2 (1985-86) framgår det at forslaget om å gi adgang til å gripe inn mot samtykke fra foreldrene til å oppheve taushetsplikten opprinnelig var langt mer omfattende. Justisdepartementet, som fremla lovproposisjonen, bemerket at den «alminnelige regel om at samtykke opphever taushetsplikten, må antas å gjelde også i barnevernssaker. Således vil foreldrenes samtykke i prinsippet være tilstrekkelig til å oppheve taushetsplikten for barnets vedkommende – forutsatt at ikke barnet selv har nådd en slik alder og modenhet at det også selv må gi eget samtykke.»

Justisdepartementet skrev videre i proposisjonen:

«Foreldrene kan derfor også i prinsippet gi samtykke til at opplysningene i saken offentliggjøres, eventuelt slik at de blir offentlige etter offentlighetsloven med den følge at pressen kan kreve å gjøre seg kjent med dem, med de begrensninger som følger av lovens unntaksregler. Det følger av offentlighetsloven § 5 a at opplysningene blir offentlige med mindre de er gjenstand for lovbestemt taushetsplikt. Sosialdepartementets forslag innebærer at det kan bestemmes at opplysningene likevel ikke skal være offentlige. Slik forslaget er utformet, er det noe uklart om forbudet skal gjelde all offentliggjøring, også foreldrenes egen eller pressens videreføring av opplysninger de har fått fra foreldrene, eller bare pressens krav på dokumentinnsyn etter offentlighetsloven. Det kan også være tvilsomt om forbudet bare skal gjelde barnevernsnemndas plikt til å legge fram opplysningene, eller om det også skal hindre dem i å legge dem fram dersom den selv finner det ønskelig.

Justisdepartementet anser det for sin del klart at foreldrene selv ikke bør hindres i å offentliggjøre de opplysningene de sitter inne med, eller videreføre dem til pressen. Dette gjelder også opplysninger foreldre er blitt kjent med etter partoffentlighetsreglene i forvaltningsloven, med mindre de er gjenstand for taushetsplikt etter § 13 b annet ledd. Når det gjelder opplysninger som befinner seg hos barnevernsnemnda eller eventuelt andre forvaltningsorganer, antar departementet at det mest logiske etter offentlighetslovens system er at taushetsplikten skal gjelde fullt ut i forhold til massemedia når bestemmelse som nevnt treffes. Det stemmer også best med at barnevernsnemnda selv ikke kan treffe slik bestemmelse, men at det eventuelt må besluttet av departement eller

fylkesmann. Departementet vil foreslå en formulering som gjør det klart at det er dette man tar sikte på.»

Slik vi tolker merknaden fra Justisdepartementet, kan ikke fylkesmannen eller departementet hindre foreldre i å gi opplysninger om sine barn videre til mediene. De kan heller ikke hindre publisering dersom dette skjer i forståelse med foreldrene – og forutsatt at barnet selv ikke har slik alder og modenhet at også barnet må gi samtykke.

Slik blir imidlertid bestemmelsen ikke tolket. Da utkast til ny barnevernslov ble fremlagt i mars 1992, skrev daværende Barne- og familiedepartementet dette i sine generelle merknader til det da identiske ledd i lovteksten i § 6-7: «Videre kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger skal holdes skjult selv om barnets foreldre måtte ha samtykket i at de gjøres kjent.»

Denne feilaktige tolkningen står fortsatt ved lag, etter det vi kan forstå. Dette bør Barne- og likestillingsdepartementet ikke bare rette opp i kommende lovproposisjon til ny lov, men også klargjøre videre åpenhet i til erstatning for den gammelmodige og villedende teksten som ble formulert for over 30 år siden. Vi tillater oss å fremme følgende forslag til ny tekst i utkastets § 6-7 sjette, syvende og åttende ledd.

«Taushetsplikt etter bestemmelsen her verner barns, foreldres og foresattes personlige forhold etter første ledd, og omfatter ikke vern av ansatte i offentlig forvaltning, eller i offentlige eller private barneverntjenester.

Ved samtykke fra foreldre om opphevet taushetsplikt, skal barnets samtykke foreligge når barnet har nådd en slik alder og modenhet at det også selv må gi eget samtykke, og i alle tilfeller når barnet er fylt 15 år.

Dersom et barns interesser tilsier det, før barnet fyller 15 år, kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger som i utgangspunktet er underlagt taushetsplikt etter denne lov, ikke kan gis innsyn i etter offentliglova, dersom opplysningene røper barnets eller foreldrenes identitet.»

Mange journalister som har bred erfaring på dette området, opplever ofte at taushetsplikten (mis)brukes til å beskytte seg selv eller kolleger, enten fordi de tror at loven kan tolkes så vidt, eller fordi de regner med at andre ikke kjenner lovens begrensninger. Dette er bakgrunnen for at vi mener at lovteksten bør presisere at taushetsplikten ikke skal brukes til vern av det offentlige selv eller deres ansatte.

Eksempelvis kan nevnes tilfeller der offentlig ansatte som intervjues, nektes av sine ledere å kritisere andre etater eller ledere i andre etater i en barnevernssak, med henvisning til taushetsplikten. Bestemmelser som skal skjerme sårbare mennesker misbrukes dermed til å hindre fri debatt, noe som aldri har vært lovgivers intensjon.

Andre eksempler er barnevernsledere- og ansatte som vil unndra seg offentlig omtale eller kritikk. Journalister kan sjelden bevise at taushetsplikten blir misbrukt slik, men det har skjedd at selv med fullmakter om fritak fra taushetsplikt fra de involverte - en ungdom og dets foreldre, og det er saklige og samfunnsmessige grunner til å omtale saken i anonymisert form, blir det likevel ikke gitt verken innsyn eller intervju med eller tilsvar fra barnevernet. Uten hjemmel eller begrunnelse blir fullmaktene ikke tatt hensyn til.

Denne typen avskjæring av innsyn og offentlig debatt vanskeliggjør pressens samfunnsoppdrag, hindrer systemkritikk og også balansert omtale av barnevernet. I siste instans svekker det ytringsfriheten til barna, og det svekker demokratisk kontroll av det offentlige.

Vi understreker så sterkt vi kan at det er viktig for alle parter å gjøre bestemmelser om taushetsplikt langt mer presise og entydige enn tilfellet er i dag.

For det andre gjelder det lovutkastet § 101 om fylkesnemndas forhandlingsmøter. Forslaget lyder slik:

«Fylkesnemndas møter holdes for lukkede dører.

Det kan likevel besluttes at møtet skal holdes helt eller delvis for åpne dører, når partene begjærer det eller samtykker og nemnda finner dette ubetenkelig.

Hvis nemnda finner det ubetenkelig kan det besluttes at personer med tilknytning til en part kan overvære forhandlingene. Nemnda kan også gi personer adgang til å overvære forhandlingene og rådslagningsmøtet når dette skjer i opplærings- eller forskningsøyemed.

Alle tilstedeværende har taushetsplikt og referatforbud med mindre nemnda bestemmer noe annet.»

Det er vår oppfatning at parten eller partenes rettigheter med hensyn til åpenhet i fylkesnemndas møter må styrkes vesentlig, slik at partens ønske skal være avgjørende i spørsmål om forhandlingene skal skje helt eller delvis for åpne dører. Vi foreslår derfor at andre ledd i utkastet § 101 utformes slik:

«Hvis partene begjærer det eller samtykker, skal møtet holdes helt eller delvis for åpne dører, med mindre fylkesnemnda finner at dette ikke bør skje av hensyn til barnets beste.»

Det er også vår oppfatning at det bør legges til rette for at også forhandlingene i fylkesnemnda kan refereres fra, når dette kan skje i betryggende former. Vi viser i den forbindelse til domstollovens system, med ulike regler for å regulere hvem som kan være tilstede under forhandlingene og med ulike begrensninger på hva som kan refereres, regelmessig fører til at journalister er til stede, også når dørene er lukket for publikum generelt. Det gjelder eksempelvis saker om seksuelle overgrep og familievold, og hvor man nøye følger de anvisninger som gis av retten med hensyn til hva som kan gjengis offentlig og på hvilke premisser – blant annet hva gjelder anonymisering. Vi kjenner knapt til at det har vært tilfeller hvor domstolene har funnet at disse premissene har blitt brutt av medienes representanter.

Med tanke på at samfunnet bør få større kunnskap om saker som fylkesnemnda behandler, foreslår vi at det i

- § 101 tredje ledd gis en regel om at nemnda kan gi personer adgang til å overvære forhandlingene på nærmere angitte vilkår, når dette skjer i opplysnings-, opplærings- eller forskningsøyemed.
- § 101 fjerde ledd erstattes med følgende: «Når møtet holdes for lukkede dører kan fylkesnemnda nedlegge referatforbud, jf domstolloven § 129 andre ledd bokstav b), jf domstolloven § 125 første ledd bokstav b), eller taushetsplikt, jf domstolloven § 128.

- § 104 føyes til en bestemmelse om at nemnda skal kunne offentliggjøre sine vedtak i anonymisert form, jf domstolloven § 130 tredje ledd.

Med vennlig hilsen

Norsk Presseforbund

Nils E. Øy

generalsekretær (kst)

Norsk Journalistlag

Ina Lindahl Nyrud

advokat

Norsk Redaktørforening

Arne Jensen

generalsekretær